

Bordari: gizon osoa

ESNAL, Pello

Euskaltzain urgazlea eta Herri Literaturaren batzordeburua

Idatzi hau ondo ulertzeko, lau kontu txiki izan behar dira gogoan.

- Lehenengoa. Pieza bakarra osatzen du, Joxemari Iriondoren jardunekin batera. Lau zatitan jardun genuen. Hasteko, Joxemarik aurkezpen txiki bat egin zuen. Ondoren, idatzi honen lehen zatia irakurri nuen. Segidan, Joxemariaren irakurketak eta iruzkinak etorri ziren. Eta, azkenik, idatzi honen bigarren zatia irakurri eta amaierako bi bertsoak kantatu nituen.
- Bi zati hauek libre samar irakurtzeko idatzi nituen; alegia, aukera eman ez badaezpada, zerbait bat-batean tartekatatu behar izanez gero ere. Eta, hain zuzen, hortxe dago, taketako [] tartean, ekitaldia hasi baino lehentxeago jakindako bi kontuz osatutako pasarteak.
- Idatziaren bigarren zatian, bezperan *El Diario Vascon* plazaratutako zutabea aipatzen da. Idatzi honi erantsita doa.
- «Izotz-ondoko eguzki» doinua dela-eta, airean zebilela esan nuen. Ez baitzen hil zaharra Xabier Lete.

Elkarri testigua eman

Ezagutu, bai, ezagutu nuen Bordari. Baina hitz egin ez, harekin zuzenean. Hain gara mugatuak!

Baina zuzenean ez ezagutu izanak baditu alde onak ere. Ez pentsa. Izan ere, ez da erraza izaten bat asko ezagutu, tratu handia izan harekin, eta gero haren berri ematen. Nonbait, basoak uzten ez arbola ikusten! Askotan errazago ematen da norbaiten berri, zeharbidez ezagutu izan dugunean.

Ezagutu, Euskaltzaindiaren Herri Literatura batzordean ezagutu dut Bordari. Hura hilda zazpi urtera egin ninduten batzorde horretako. Geroztik, zenbat bilera! Eta zenbat aldiz entzun dudan Bordari aipatzen eta goraiatzen! Batez ere, Juan Mari Lekuona eta Joxe Mari Aranalde eta Antonio Zavalaren ahotik. Hirurak apaizak, hirurak hil berri samarrak.

Hildakoren bat gogoratzean, batzuetan kopeta zimurtzen dugu eta buruarekin baiezka egin. Ez dira seinale onak izaten. Bai: gizon edo emakume jakintsua zela hura eta lan asko egina, baina... Beste batzuetan, berriz, aurpegia argitzen zaigu. Orduan, bai: gizon edo emakume handia zen hildakoa.

Aurpegia argitzen zitzaion Antonio Zavalari, Bordari aipatzen zuen bakoitzean. Eta besoak zabaltzen zituen Joxe Mari Aranaldek, «hura handia zuan» esanez. Eta beti hitz berak erabiltzen zituzten Bordari hizpide: alai, umoretsua, eskuzabala...

Laster entzungo dugu pasadizo bat, Joxemari Iriondoren ahotik.

Horrela pasatzen gara mundu honetatik elkarri testigua emanez. Mertxe Ezeizak kontatzen du, *Bidegileak* sailean plazaratutako liburuxka ederrean, nola Bordarik amari ikasi zion «Borda adina bordari» esaera zaharra; askotan errepikatzen omen zuen, ba. Eta hortik hartu Bordarik ezizena. Eta ezizen horrekin sinatzen, esaterako, *El Diario Vascon*, «Nere bordatik» saileko lanak, euskal gaiak eta herri-kirolak eta abar jorratuz.

Orain ohartzen gara nondik hartu zuen Basarrik «Nere bordatxotik» sailerako izena. Bordarik amari, Basarrik Bordariri...

Eta hemendik hiru urtera, ehun urte Basarri jaio zela...

Horrela pasatzen gara mundu honetatik elkarri testigua emanez...

* * *

Heriotzak zimeldu ez duen lorea

Atzo kontatzen nuen, *El Diario Vascon*, nola eraman zuten Bordari Donostiako ospitalera, 1983ko urtarrileko azken igandean. Igande hotza omen zen. Hala kontatu zidaten.

Kontatu zidaten, baita ere, nola arratsalde hartan abisatu zuten urgentziatik ospitaleko bigarren solairura gizon bat zeramatela. Eta nola oherik ez zeukaten libre. Eta txoko batean jarri behar izan zuten Bordari. Eta nola, tapakirik ez eta, jertse bat jarri zioten gainean. Eta nola, zer gertatzen zen konturatuta, eskuineko besoa jaso eta gurutze egin zuen eskuz, «nereak egin du» esanez.

[Oraintxe, areto honetara etorri naizenean, jakin ditut beste bi kontu, Bordariren alaba Itziarrek esanda. Lehenengoa, pasarte horren aurrekoa da. Nola, larrialdietan sartu zutenean eta han bigarren solairura eraman behar zutela esan, Bordari kantari hasi zen: «No. No nos moverán...». Eta bigarrena, atzo *El Diario Vascon* plazaratutako ñabardura bat zuzentzera dator. Nola, ospitaleko bigarren solairuan, jertsea ez baina, komando horietako bat ipini zioten gainean: alaba Itziarrena berarena.]

Kontuak kontu, berehala ohartu omen ziren ospitale hartan gizon handi bat eraman zutela hara. Eta gizon handi haren azken egunak zaintzeko oho-rea izango zutela.

Ni, dena den, Bordarik egindako gurutze harekin geratu nintzen, hori guztia jakin nuenean. Eta benedikazio hari zerion fedearekin. Eta, aldi berean, esker onarekin. Eta umorearekin. Mediku eta erizainekiko esker ona ere bai baitzen. Eta umorea ere bai: «nereak egin du».

Fedea, gizalegea, umorea... Ez dago horren zaila bertsoa osatzen, Bordarik hain maitea zuen bertsoa. Bigarren bertsoa ere, hor nonbait: eroso, gozoa, osoa... Bertsoen doinua, berriz, airean dabil: Xabier Leteren «Izotz-ondoko eguzki».

Ai, gurutze soil hari
 zerion fedea,
 gizatasun handia
 ta gizalegea,
 irribarre etsia
 eta umorea...
 Heriotzak zimeldu
 ez duen lorea!

Zuri kantatzea da
 guztiz eroso,
 hain zinen gizon jator,
 leial ta gozoa,
 hitz batean esanda,
 gizaki osoa...
 Horrexegatik zaude
 hain gora jaso.

* * *

Eranskina

Igande hotza zen 1983ko urtarrileko 30eko hura. Emazteak oheratuak zituen seme-alaba txikiak eta senarraren zain zegoen sukaldean, arratsaldeko txanda baitzuen senar medikuak ospitalean.

Senarrak, etxera iritsi eta seme-alabez galdetu ondoren, «gizon handi bat ekarri digute arratsaldean», esan zion emazteari; «ez dut uste asko iraungo duenik; gaixoak berak ere antzeman dio».

Gehixeago jakin nahi zuen emazteak. Senarrak apenas hitz egiten zuen laneko kontuez, sekretu profesionalagatik-edo. Baina igande arratsalde hartan ezin izan zion galga jarri sentimenduari. «Urgentziatik esan digute gizon bat zekartela gure sailera. Ez geneukan ohe librerik. Eta ezin genuen pasilloan utzi. Nolabait moldatu behar izan diogu txoko bat».

Gizona ekarrita, medikuak esan dio gela berezi batera eramango dutela. Tapakirik ere ez, eta jertse bat jarri diote gainean, epela-edo izan zezan

babes. Gizonak, begiak zabal-zabalik, eskuineko eskua jasoz, gurutze egin du airean, benedikazioa-edo emanaz. «Nireak egin du» esan eta bakean agurtu ditu denak.

Medikuak ez zion besterik esan emazteari. Euskal Herrira etorri berri samara eta ez zekien nor zen gizon hura. Hurrengo ostiralean zetorren eske- lan: bezperan, 1983ko otsailaren 3an, hil zela Fernando Artola Sagarzazu «Bordari», 72 urterekin. Orduan ulertu zuen dena emazteak.

–Gizon gozoa bezain osoa– irten zitzaion barru-barrutik.

Hain zuzen, omenaldi txiki bat jasoko du Bordarik bihar, abenduak 10, Hondarribian, bere jaioterrian. Aurten, otsailaren 14an bete dira ehun urte jaio zela. Badugu haren handiaz gozatzeko eta osatzeko aukera, Xabier Lete bera ere gogoan.

El Diario Vasco: 2010.12. 09.